

A FŐVÁROS ISKOLÁI A FILANTRÓPIA SZOLGÁLATÁBAN

ÍRTA: RÁTKAI KÁROLY DR

Az iskola maga is filantrópikus intézmény, de a főváros vezetősége egész sereg intézkedéssel siet az iskola emberbaráti tevékenységét alátámasztani. Budapest székesfőváros ebben a tekintetben rendkívül szerencsés helyzetben van. Azt a körülményt ugyanis, hogy a mai súlyos gazdasági viszonyok között meglehetősen nagy nehézségekbe ütközik a filantrópikus intézmények fenntartásának költségeit előteremteni, kedvezően ellensúlyozza az a tény, hogy az autonómia legfőbb szerve, a főváros közgyűlése, megértéssel viseltetik minden emberbaráti és szociális feladat iránt. A törvényhatósági bizottságban jelenleg négy párt intézi a fővárosi közönség ügyeit. Ez a négy párt szinte versenyez egymással abban, miként lehet a főváros szociális tevékenységének határait kiszélesíteni és hogyan lehet e célok megvalósításához szükséges összegek előteremtéséről gondoskodni. De nagy megértés mutatkozik a főváros tanácsában is, amely felismerve az egyre jobban szaporodó szociális követelmények jogosságát és az iskolai gyermekvédelem nemzetépítő jelentőségét, számos okos ötlettel, célszerű intézkedéssel siet a főváros jövő polgárainak útját egyengetni.

A gyermekvédelem kiindulópontja kétségkívül az iskola. Ez az a bázis, amelyre a gyermekvédelmi akciót alapítani lehet. A székesfőváros kezdettől fogva – igen helyesen – az iskolán keresztül építette ki gyermekvédelmi szervezetét. Ez a szervezet legnagyobbbrészt kialakult már, annak ellenére, hogy a háború előtt vajmi kis területre terjedt ki a főváros iskolai gyermekvédelmi akciója. A háború előtt a fővárosnak nem igen volt szüksége arra, hogy filantrópikus intézményeket létesítsen. A gazdasági viszonyok a háborút megelőző időben többé-kevésbé konszolidáltak voltak, a szegényebb ember is el tudta tartani a családját és anyagi ereje képessé tette arra, hogy gyermekeit felnevelhesse. Közvetlenül a háború előtt két esztendővel állítottak fel először a főváros iskoláiban a szegény emberek gyermekei részére konyhákat. Ezeknek a száma elenyészően csekély volt, úgy hogy ez a kezdetleges intézmény egyáltalán nem volt nagyobb jelentőségű filantrópikus intézménynek nevezhető. A szociális szükségletek a háború alatt jelentkeztek először kötelező erővel. A háborús évek az életlehetőségek csökkenése, a nyomor terjedése, az élelmiszerek drágulása és fokozatos eltűnése révén még azokban is kiváltották a szociális kötelességteljesítés érzését, akik a békeidőkben mindenféle filantrópikus társadalmi mozgalomtól távpartották magukat. A háború a legnagyobb szociális hajtóerő. Az első nagyobbarányú iskolai filantrópikus intézmény a gyermeknyaraltatási akció volt, amelyet 1918-ban indítottak meg. Ezt az akciót, amelyet „IV. Károly király nyaraltatási akció” címen bonyolítottak le, Petik Kálmán elemi iskolai igazgató, a fővárosi gyermeknyaraltatási akció vezetője szervezte meg. Ennek az akciónak előzménye az volt, hogy 1918 nyarán 67.000 osztrák gyermeket hoztak Magyarországra, ahol legnagyobbbrészt a gazdaközönségnél helyezték el őket. Az osztrák gyermekek magyarországi nyaraltatását a magyar kormány vállalta és a költségekhez nagyobb intézmények tekintélyes összegekkel járultak hozzá. A bankok, gyárak, különböző kereskedelmi vállalatok hozzájárulásával 11 millió koronát gyűjtöttek össze erre a célra. Az osztrák kormány, hogy némi ellenszolgáltatást

adjon, 10.000 magyar gyermek abbaziai nyaralását vállalta magára. A magyar gyermekek meglehetősen veszélyes időben mentek le Abbáziába nyaralni. Sok nehézséggel bonyolították le ezt az abbaziai gyermeknyaraltatási akciót; szállítási és elhelyezési akadályokat kellett elgördíteni az útból. Az abbaziai gyermeknyaraltatás nem sikerült valami fényesen. De a kezdet nehézségei természetesen nem lankasztották el a vezetőket. Hatalmas szervező munka indult meg és ez az akció ma már odafejlődött, hogy például szolgálhat bármely hasonló külföldi intézmény számára.

A gyermeknyaraltatási akció volt az első komoly iskolai filantrópikus intézmény Magyarországon. Ezzel az intézménnyel kapcsolatosan azután újabb és újabb területekre terjedt ki a főváros vezetőinek gondossága. Ma már hatalmas szervezet dolgozik a fővárosi iskolák filantrópikus intézményeiben, amelyek a gyermekek testi és lelki fejlődésének úgyszólván minden egyes mozzanatára kiterjeszkednek. A főváros iskolái mellett a következő filantrópikus intézmények működnek:

a diákszálló,	a gyermeknyaraltatás,
a napközi-otthon,	az iskolaorvosi,
a gyermekotthon,	az iskolánövéri,
a gyermekképzés,	az erdei iskola,
a gyermekfelruházás,	a tejakció,
a csukamájolajakció	

intézménye. Természetesen ezek mellett a filantrópikus intézmények mellett még külön segélyakciókat is kell megemlíteni, amelyek a gyermekeknek tankönyvvél és Írószerekkel való felszerelését célozzák. A székesfőváros ezeknek a filantrópikus intézményeknek a fenntartásáról legnagyobbbrészt költségvetési utón gondoskodik. A főváros törvényhatósági bizottsága ugyanis a népjóléti miniszternek 126.061/1923. VIII/a. N. M. M. és a pénzügy-minisztérium 170.241/1923. VH/b. P. M. számú rendelete alapján felhatalmazást kapott arra, hogy a szegénysorsú lakosság nyomorának enyhítésére ínségadót vethessen ki. E felhatalmazás alapján a főváros törvényhatósági bizottsága 252/1927. kgy. számú határozatával kimondotta az ínségadónak kivetését és behajtását és az ezzel kapcsolatos munkák elvégzésével a székesfőváros tanácsát bízta meg. Már három év előtt, 1926-ban teljesen a főváros hatáskörébe kerültek a különféle missziók és a népjóléti minisztérium által fenntartott ínségakciók, éppen arra való tekintettel, hogy a főváros engedélyt kapott az ínségadó szedésére. Ezek az akciók a tanácsi IX. ügyosztály keretében „Ínségakció központja” elnevezéssel közös és központi irányítás alatt működnek. Idetartozik még a dunai életmentési akció, valamint az anya- és csecsemővédelmi intézetek és végül a melegedőszobák. A szociálpolitikai ügyosztály keretében felállított „Ínségakció központja” az általános közjótékonytságot irányítja, tehát ide tartoznak azok az akciók és azok a filantrópikus intézmények is, amelyek vegyesen, felnőttek és gyermekek szociális szükségleteit elégítik ki.

Azok a gyermekvédelmi intézmények, amelyek az iskolák mellett működnek, természetesen a közoktatásügyi ügyosztály ellenőrzése és felügyelete alá tartoznak. Ezek között a filantrópikus intézmények között első helyen a diákszálló-intézményt említjük meg.

DIÁKSZÁLLÓ K

létesítését a székesfőváros tanácsa abból a célból határozta el, hogy a hazai és külföldi diákszállóknak a székesfőváros megismerését lehetővé tegye. Ez az intézmény a maga nemében páratlan az egész kontinensen. A főváros tanácsa 1926-ban 260 millió korona költséggel a Szapáry-

utcában, a Simor-utcai polgári és elemi iskolában, a Váci-út 57. szám és a Wesselényi-utca 52. szám alatti elemi iskolában létesített diákszállókat, amelyekben 260 ágy áll azoknak a diákoknak a rendelkezésére, akik akár Magyarországról, a vidékről, akár külföldről azért jöttek Budapestre, hogy a magyar fővárost megismerjék. A főváros tanácsa a magyar iskolák közti propagandán kívül a külügyminisztérium útján a külföldi főiskolákban és diákintézményekben, valamint a külföldi lapokban is nagy propagandát fejtett ki a budapesti diákszálló megismertetése érdekében. A propaganda eredményeként a külföldi diákság igen nagy számmal kereste fel a fővárost és itt igénybe is vette a diákszállókat. A diákszállók vezetője napi 3 pengő ellátási díj lefizetése ellenében szállást, teljes és bőséges napi ellátást, napi két villamosjegyet és szakszerű kalauzólást biztosít a látogatóknak. Megelőzőleg egyes jelentkező csoportoknak kívánságuk szerint útiprogramot állít össze és elintéz minden olyan kérdést, ami a tanulmányúttal kapcsolatos. Az elmúlt évben a Szapáry-utcai diákszállóban 93 nap alatt 1798, a Simor-utcai polgári iskolában 81 nap alatt 2934, a Simor-utcai elemi iskolában 36 nap alatt 709, a Wesselényi-utcaiban 92 nap alatt 1994, a Váci-úti elemi iskolában 67 nap alatt 1746 szállást vettek igénybe. Azok között, akik a fővárosi diákszállókat igénybe vették: 303 elemi iskolás, 1607 hazai középiskolás, 58 hazai főiskolás, 392 külföldi középiskolás, 332 külföldi főiskolás és 893 cserkész és levante kapott szállást. A bevétel 20.050 pengő, a kiadás 14.100 pengő volt.

NAPKÖZI-OTTHONOK

intézménye egyike a legfontosabb filantrópikus szervezeteknek. A napközi-otthon célja kettős: egyrészt a prevenció céljait szolgálja, másrészt módot nyújt a munkás-szülőknek arra, hogy gyermekeiket korai reggeltől késő estig felügyelet alá helyezték. Főként az elemi iskolákban van megkülönböztetett fontossága ennek az intézménynek. Az elemi iskolák azokat a szegény tanulókat, akiknek szülei napközben munkában vannak, összegyűjtik a napközi-otthonban és ezzel védelmet nyújtanak az utcai csavargással és ennek erkölcsi veszélyeivel szemben. Csaknem valamennyi elemi iskolában van napközi-otthon, a legtöbb elemi iskolában egynél több csoportban is működik a napközi-otthon intézménye. A napközi-otthonokban a gyermekeket tervszerűen foglalkoztatják. A tanulmányaikra való előkészítés mellett játékos foglalkozások, énekgyakorlatok, mesemondás, testgyakorlatok kötik le a gyermekek figyelmét, kedvező időben tanítói felügyelet mellett a szabadban játékokat rendeznek. A főváros tanácsa legújabbban rendeletet adott ki a kötelező játékdélutánok megszervezésére. Ezeknek a játékdélutánoknak a magvai a napközi otthonok, helyei pedig az egyes iskolák játékterei. A felügyeletre szorult gyermekek közül legtöbben az iskolában ebédet is kapnak a székesfőváros étkeztetési akciójából. A napközi-otthonok egy-egy csoportjába 30–35 tanulót vesznek fel. Az 1927/28. iskolaévben 113 elemi iskolában 294 napközi-otthon működött. Az 1928/29. iskolaévben a polgári iskolákban is megszervezték a napközi-otthonokat. Rendkívül kívánatos volna, hogy a napközi-otthonok intézménye a polgári iskolákban is ugyanúgy elterjedjen, mint az elemi iskolákban, tekintettel arra a kétségtelen tényre, hogy a polgári iskolák tanulóinak családi helyzete nem sokban különbözik az elemi iskolásokétól.

GYERMEKOTTHONOK

intézménye tulajdonképpen azonos a napközi-otthon intézményével, azzal a különbséggel, hogy a gyermekotthonokban az óvodás gyermekek kapnak elhelyezést. Több külterületen lévő óvodában rendezte be a székesfőváros ezeket a gyermekotthonokat, amelyekben az

óvodáskorú gyermekek az iskolaév folyamán reggeltől estig gondozásban vannak és ezenfelül társadalmi intézmények jóvoltából egész napi ételmezésben is részesülnek. Ezekbe az otthonokba azokat a gyermekeket veszik fel, akikre odahaza szüleik nem tudnak vigyázni, mert munkában vannak, vagy ahol a nagyobbik testvér iskolát mulaszt azon a címen, hogy a kisebbik testvérré kellett odahaza vigyáznia. Hét ilyen gyermekotthon működik Budapesten, a kormányzóné öfőméltósága gyermekotthona a Tatai-úton, ahol 60 gyermek, a pápai nuncius két gyermekotthona a Lőportár-utcában és az Uzsoki-utcában, ahol összesen 160, az iskolanővéri intézmény által megszervezett és társadalmi segítség igénybevételével fenntartott 4 gyermekotthon, a Babér-utcában, a Telep-utcában, Vágóhíd-utcában és a Kórház-utcában, ahol 265, végösszegeben tehát 485 óvodás gyermek részesül teljes napközi gondozásban. Ezek az otthonok annyira beváltak, hogy a főváros tanácsa további fejlesztésüket és új gyermekotthonok felállítását vette tervbe.

GYERMEKÉTKEZTETÉS, GYERMEKFELRUHÁZÁS

A gyermekétkeztetési akciót a felnőttek étkeztetésével kapcsolatosan a főváros szociálpolitikai ügyosztálya látja el. A főváros iskoláiban elhelyezett 65 konyhán a szegénységük miatt legjobban rászoruló 3-14 éves óvodás és iskolás gyermekek kapnak naponta ebédet. A gyermekeket, akiknek a száma a 6000-et meghaladja, a fővárosi óvodák és iskolák tanterületei választják ki és minden iskola csoportosan kísérteti a gyermekeket az előadás után a legközelebbi főzőhelyre. Ezeknek a főzőhelyeknek a száma nyáron természetesen megapad, de még így is 25 főzőhelyen 1500 gyermek kapott 1928-ban nyáron ebédet. A gyermekek egy hétre 28 fillért fizetnek az ebédért, ha vasárnapra nem veszik igénybe az ebédjegyet, akkor csak 24 fillért kell fizetniök. Ennek az akciónak a jelentőségét mi sem bizonyítja jobban, mint az a statisztikai adat, amely szerint 1927-ben a gyermekeknek 1,482.314 adag ebédet adtak ki a főzőhelyek.

A gyermekfelruházás költségeit épp úgy, mint az előbb tárgyalt gyermekétkeztetési intézmény költségeit is az ínségadóból fedezi a főváros. Ruhát, cipőt, fehérneműt kapnak azok a tanulók, akik erre a támogatásra rászorulnak. Az iskolanővérek választják ki a felruházási segélyben részesülő tanulókat környezettanulmány alapján. Tavaly télen 8500 gyermeket ruházott fel a székesfőváros az iskolanővéri intézmény útján.

GYERMEKNYARALTATÁSI AKCIÓ

A gyermeknyaraltatási akció azok közé a filantrópikus intézmények közé tartozik, amelyek úgy szociális, mint közegészségügyi szempontból a legmaradandóbb hatást gyakorolják. Éppen ezért erről az akcióról részletesebben kell szólnunk. Említettük, hogy az első gyermeknyaraltatási akció 1918-ban zajlott le. Három éven keresztül, a bolsevizmus alatt, valamint az ezt követő nehéz időkben szünetelt a gyermeknyaraltatás. 1922-ben kezdődött tulajdonképpen a gyermeknyaraltatási akció és pedig egyelőre igen kis keretek között. Ezek a keretek azonban az azóta eltelt hét esztendő alatt soha nem remélt mértékben tágultak ki. Amíg ugyanis 1922-ben mindössze 464 fővárosi gyermeket nyaraltatott az akció és mind a 464 gyermek a fővárosban nyaralt, addig 1928-ban már 1046 gyermek vett részt a gyermeknyaraltatási akcióban. Ezek közül a fővárosban nyaralt 700, a vidéken 346. 1924-ben csak 503 gyermek nyaralt, akik közül 140 nyaralt a fővárosban, 363 a vidéken. 1925-ben 742 gyermeket vettek fel a gyermeknyaraltatási akcióra, mindnyájan a vidéken kaptak elhelyezést.

1926-ban már 5992-re szökkent fel az akció résztvevőinek a száma, akik közül 2831 Budapesten, 3161 a vidéken nyaralt. Amíg tehát 1924-ben és 1925-ben anyagi eszközök hiányában stagnálás, sőt visszaesés mutatkozik, addig 1926-ban több mint tízszeresére szökkent fel az 1922-ben nyaraltatott gyermekeknek a száma. További óriási méretű emelkedés mutatkozik 1927-ben, amikor 10.899 gyermeket vettek fel a gyermeknyaraltatási akcióba, 1928-ban pedig 14.844-re szökkent fel ez a szám. 1927-ben 7177 gyermek nyaralt Budapesten, 3722 vidéken, 1928-ban 8627 gyermek nyaralt a fővárosban és már 6031 a vidéken. Tehát hét esztendő alatt úgy a nyaraltatott gyermekeknek a számában, mint a vidéken nyaraltatott gyermekek számában is példátlanul nagyarányú fejlődés állapítható meg. A gyermeknyaraltatási akció, amelynek vezetői között első helyen Petik Kálmán és Bay József igazgatókat, valamint Kovács Lajos és Adametz Gyula tanítókat kell megemlíteni, kettős célt szolgál. Az üdültetésnek mint gyermekvédelmi tényezőnek fizikai értelemben testedző és testerősítő, morális értelemben pedig nevelői feladatokat kell megoldania. Nevel és erősít a gyermeknyaraltatás, amelynek feladata a gyenge fejlődésű, rosszul táplált, vagy kedvezőtlen szociális környezetben élő 8-14 éves iskolás gyermekeket három-hat héten át tartó üdülésszerű elhelyezés mellett egészséges, bőséges, erőteljes táplálással, állandó szabad levegőn való mozgással, rendszeres és helyes életmóddal szervezetükben felerősíteni és a betegségekkel szemben ellenállókká tenni. Az akció másik célja a családi jellegű élet és szellem kialakítása mellett az iskolai nevelő és oktató munka elmélyítése a családi nevelés eszközeivel.

A főváros iskoláiban az iskolaorvosok állapítják meg, rá van-e valamelyik gyermek utalva az üdültetésre. A besorozott gyermeket, mielőtt a nyaralóhelyére viszik, főleg a fertőzés veszélyének elkerülése és a többi nyaralásra utazó gyermekek megvédelmezése érdekében még egy tüzetesebb orvosi vizsgálatnak vetik alá. A gyermekeket 15-20 főből álló csoportokba sorozzák, felügyeletükre és gondozásukra egy-egy tanerőt osztanak be, akiket az előzetes tanfolyamokon megfelelő módon előkészítenek. A fővárosban nyaraló gyermekeket a főváros külső területén e célra alkalmasnak talált iskolákban helyezik el, a vidéken nyaraló iskolásgyermeket pedig a vendéglátó községek által kijelölt helyiségekben szállásolják el. Az üdülőtelepek egységes vezetés alatt állnak, mert úgy az anyagi ellátást, mint a szellemi irányítást az akció központja intézi. A helyi telepek élén a közvetlen felügyeletet és ellenőrzést a telepvezető igazgatók látják el. A háztartás vezetéséről a gazdasági felügyelő gondoskodik. A főzést minden telepen egységesen végzik, az akció központja által megállapított, a változatosság kedvéért ötszörös váltakozású étlap szerint. Grammnyi pontossággal írják elő a felhasználható ételek elkészítési módját és adagolását. Senki külön ellátásban nem részesülhet, a betegek kivételével. A csoportfelügyelők együtt étkeznek a gyermekekkel, hogy ezzel a családi élet hangulatát keltsék és érvényesíthessék a nevelői szempontokat. Az üdültetés tartama a helyi telepeken egy-egy turnus részére három hét, a vidéken a vendéglátó községek áldozatkészsége szerint 4-6 hétre terjed. Értékes támogatást kap az üdültetési akció a felsorakoztatott célok elérése tekintetében azokban a kirándulásokban, amelyeket a tanács a napközi gondozásban részesülő gyermekek részére rendez. A hűvösvölgyi nagyréten és a svábhelyi Városkút mellett épített menedékházakban étkeznek ezeken a kirándulásokon a budai hegyvidék környékére naponta százával kiránduló gyermekek sok csoportja.

Amikor a székesfőváros tanácsa a gyermeknyaraltatási akciót 1922-ben megindította, csak a maga erőire és eszközeire támaszkodhatott. Üdülőtelepekül a „Gyermekbarát Egyesület” által már a múltban is igénybevett iskolaépületeket jelölte ki. A következő évben már több gyermek jelentkezett. Az üdültetési akció egyre szélesedett, felmerült tehát a kérdés, miként lehetne a hatósági áldozatkészséget legalább részben áthárítani a társadalomra. A propaganda

elsősorban a vidéki sajtót vette igénybe és a sajtó ezúttal is teljesítette hivatását. Három év alatt, 1923-tól 1925-ig 346, 503, 742 gyermek ellátását vállalták a vidéki társadalom különböző állású és foglalkozású rétegei egyéni elhelyezés formájában. Rendkívül érdekes jelenséget lehet itt megállapítani. Kezdetben ugyanis legelsőként és legnagyobb számban a határszéli községek és városok közönsége hívta magához a pesti gyermeket. 1926-ban fordulópont következett el az akció fejlődése tekintetében. Ebben az évben jelentkezett először a hivatalos érdeklődés magasabb helyekről. Horthy Miklósné, a kormányzó neje, meleg érdeklődést kezd tanúsítani a gyermeknyaraltatási akció iránt. Elvállalja az akció védnökségeit is ettől az időtől kezdve egyszerre fellendül az egész gyermeknyaraltatási akció. Vass József népjóléti miniszter is segítségére siet ennek a filantrópikus intézménynek. Ripka Ferenc főpolgármester és Sipőcz Jenő polgármester is személyesen vetik latba minden tekintélyüket, hogy az akciót felvirágoztassák.

Azok az adatok, amelyek a gyermeknyaraltatási akció jelentőségét és szükségességét bizonyítják, rendkívül elszomorítóak. Az iskolaorvosok jelentéseiből ugyanis azt lehet megállapítani, hogy az iskolásgyermeknek csak 3 százaléka mondható teljesen egészségesnek, a többi mind valamely testi fogyatkozásban, vagy betegségben szenved. Ezt az elszomorító adatot még súlyosbítja az a körülmény, hogy a gyermeknyaraltatási akció nagyszerű fejlődése ellenére is 1927-ben 72.000 iskolásgyermek közül csak 10.899 gyermeket tudott nyaraltatni a főváros. Budapesten 7177 gyermek üdül. Ezt a számot aligha lehet fokozni, mert nincs megfelelő hely, ahol nagyobb számmal lehetne iskolásgyermeket a nyár folyamán elhelyezni. Ezen a bajon erdei üdülőiskolák felállításával óhajt segíteni a főváros.

Abban a jelentésben, amelyet 1928-ban a gyermeknyaraltatási akció vezetői készítettek, rendkívül megszívlelendő tanácsok olvashatók. Megállapítja ez a jelentés, hogy az iskolaorvosok által kijelölt gyermekeket csak akkor lehet ellenállókká tenni a tél viszontagságaival szemben, ha a vidéken legalább 6000 gyermeket tudunk elhelyezni. A legideálisabb elhelyezési mód a csoportos, amikor a gyermekek 15–20-as csoportokban, tanítói felügyelet mellett nyaralhatnak. „A gyermekek valláskülönbőség nélkül szorulnak üdülésre – mondja a betervezett jelentés – tehát felkérjük öminenciáját, bíboros-hercegprímásunkat a római katolikus gyermekek ügyének támogatására, úgyszintén a református, evangélikus és izraelita vallásfelekezetek igen tisztelt képviselőit, hogy a gyermeknyaraltatás ügyét a lelkeskedő papság körében propagálni kegyeskedjenek”.

A gyermeknyaraltatásról szóló jelentésben rendkívül érdekes adatokat találunk. Így például kiderül, hogy a főváros VI. kerületéből ajánlották az orvosok a legtöbb gyermeket nyaralásra, a legkevesebbet a IV. kerületből. Ha azonban a kerületek nagyságát vesszük alapul, a legzsúfoltabb a VIII. kerület, amelyben egy ajánlott gyermekre 0.19 hektárterület esik. A budai rész sokkal egészségesebb, mint a pesti, mert egy ajánlott gyermekre Budán 4.47 hektár jut, míg a pesti oldalon egy ajánlott gyermekre 0.99 hektár terület esik. A budai oldalon a gyermekeknek csak 19.61 százaléka szorul nyaralásra, míg a pesti oldalon 80.38 százaléka.

Érdekes adatok szólnak azokról az okokról is, amelyek alapján az iskolaorvosok az egyes gyermekeket nyaraltatásra ajánlották. A vérszegénység 74.09 százalékban szerepel a nyaralást szükségessé tevő okok között. A rosszul tápláltság 19.20, a mirigyesség 10.10, a gyenge idegzet 3.38, a tüdőcsúcshurut 7.09, a testi gyengeség 5.10, a szociális okok 9.01 százalékban szerepelnek. Az ajánlottak közül 10.18 százalék jólfejtett, 50.05 százalék közepesen fejlett, 39.78 százalék fejletlen testalkatú volt. A fővárosi községi iskolákban különböző társadalmi egyesületek is ajánlanak gyermekeket nyaraltatásra. Azok a társadalmi egyesületek, amelyek gyermekeket

ajánlottak és amelyeknek nyaraltatását az akció segítette, a következők voltak: Angyal-földi plébánia, Dálnok-utcai egyházközség, Gyermekszertet Egyesület, Herminamezői egyházközség, Hanna izraelita jótékonyági egyesület, Iskolanővéri intézmény, Józsefvárosi egyházközség, Lorántffy Zsuzsanna-Egyesület. MÁV-Gépgyár kolónia, II. kerületi plébánia, OMIKE, Országúti egyházközség, Protestáns nőszövetség, Regnum Marianum, Szociális Misszió-Társulat, Újlaki plébánia és a Zuglói egyházközség.

A fővárosi üdülőtelepeken elfogyasztottak a nyaraltatott gyermekek 2528 kg. hüvelyest, 4468 kg. cukrot, 1601 kg. malátát, 2559 kg. rizst, 7482 kg. gyümölcsöt, 13.632 kg. lisztet, 69.801 darab tojást, 497 kg. túrót, 1160 kg. sajtot, 842 kg. vaját, 4232 kg. zsírt, 7528 kg. húst, 950 kg. kolbászt, 88.462 liter tejet, 2116 liter tejfelt, 61.579 kg. kenyeret, 764 kg. kész tésztát, 28.695 kg. burgonyát, 2756 kg. gyümölcsöt, 24.794 kg. zöldséget.

CSEREAKCIÓ

kiegészítő része a gyermeknyaraltatási akciónak. Még 1925-ben a gyermeknyaraltatás befejezése után került a csereakció tárgyában konkrét javaslat a tanács elé. Ennek folyamánként állította fel a tanács a fővárosi diákszállókat. Azoknak a községeknek a gyermekeit, akik nyaraló fővárosi gyermekeket vállaltak, a főváros kedvezményes ellátásban részesítette a diákszállókban. Ez a mód azonban nem kecsegtetett nagyobb sikerrel, mert a vidéken nyaraltatott gyermekeknek a száma nagy mértékben emelkedett, tehát a főváros túlzott mértékben vette igénybe a vidék áldozatkészségét. Petik Kálmán igazgató, a gyermeknyaraltatási akció vezetője, tárgyalásokat folytatott a németországi tanulmányút során Schneider dr. német népjóléti államtitkárral és Gerlich dr.-ral, a németországi gyermeknyaraltatás vezetőjével. Arra a megállapodásra jutottak, hogy 50-50 diákot csereakciós nyaraltatás formájában fognak üdültetni. A németországi tárgyalások alatt a következőkben állapították meg a külföldi csereakció irányelveit:

Magyarország és Németország kísérletképpen közösen 50-50 diákot üdültet 4-4 héten át. A Magyarországra jövő német diákokat Balatonfüreden, a Németországba menő magyar diákokat Misdroy-ban, a Keleti-tenger partján helyezik el. Az utazás ingyenes lesz. Mindkét állam két-két csoportfelügyelőt ad a gyermekek mellé. Az ellátást mindkét állam ingyen vállalja a saját területén. Az üdülés után a hazatéréssel kapcsolatban mindegyik csoport tanulmányutat tesz. Ezen az alapon folyt le az első csereakció, amelynek remélhetően több folytatása lesz.

A gyermeknyaraltatási akció részletes ismertetéséhez még hozzátartozik a költségvetési adatok fölemlítése. Az akció céljaira 378.515 pengőt vettek be, amiből személyi kiadásokra mindössze 93.000 pengőt fordítottak, az ételmezés 219.000 pengőbe került, a fennmaradó összeget pedig felszerelésre fordították.

ISKOLAORVOSI INTÉZMÉNY

A fővárosi iskoláknak ez a filantrópikus intézménye alig négyesztendő múltára tekinthet vissza. A székesfőváros tanácsa 1925-ben kísérletképpen 7 körzetben vezette be az iskolaorvosi intézményt, amely rendkívül értékes filantrópikus szolgálatokat teljesít. Két éven át folyt ez a kísérletszerű munka, míg azután 1927-ben jelentős lépéssel haladt előre a fejlődés útján. Az 1925-ben kísérletképpen kijelölt 7 körzet időközben 47-re szaporodott, sőt az 1927. év végén már 62 körzetben dolgoztak az iskolaorvosok és az intézmény hatáskörét már az óvodás

gyermekre is kiterjesztették. Ebbe a 62 körzetbe 250 tanintézet növendékei tartoznak. Az iskolákat arányosan elosztották körzetenként, úgy hogy egy-egy körzethez 4-6 egymáshoz közelfekvő intézet 1000-2000 tanulója tartozik. Minden körzetben egy iskolaorvos és egy iskolanővér teljesít szolgálatot. Az iskolaorvos az egészségtan tanítását is ellátja.

Az iskolaorvosi intézmény egyelőre ideiglenes szolgálati szabályzat alapján működik. Az ideiglenes szabályzat kiegészítéseként a tanács 25.599/1928./VII. számú határozatával kimondotta, hogy a jövőben az iskolaorvosok hivatalos elfoglaltságukon kívül eső időben folytathatnak ugyan magánygyakorlatot, de állandó illetmények élvezetével kapcsolatos közhivatalt vagy magánalkalmazást nem vállalhatnak.

Az iskolaorvosi intézmény központi igazgatásának két része van. A közigazgatási és szociális adminisztrációt Purébl Győző dr. tanácsnok, a közoktatási ügyosztály vezetője irányítja. Az iskolaorvosi intézmény előadója Bernáth Gusztáv tanácsi fogalmazó, az iskolaegészségi és szervezési ügyek előadója pedig Babarczy István báró tanácsjegyző. A központi igazgatás orvosi részét Csordás Elemér dr. tisztifőorvos irányítja, előadói Braunhoffner Jenő dr. tisztiorvos, az iskolaorvosi intézmény felügyelője és dr. Sallay Imréné, központi szolgálatra berendelt iskolaorvos. A legutóbbi tanévben is 62 körzetben működött az iskolaorvosi intézmény. Az iskolaorvosi szolgálat minden körzetben naponként reggel 8 órakor, vagyis akkor kezdődik, mielőtt az iskolákban a tanítás megkezdődött volna. Az iskolaorvos teendőit a 12.644/1925./VI I. számú tanácsi rendelet állapítja meg. Eszerint az iskolaorvos legelső teendője az iskola épületének egészségi szempontból való megvizsgálása és állandó tanulmányozása. Az iskolaorvos tehát szemügyre veszi az épület fekvését, továbbá az iskolához való közlekedést, valamint az iskola talajviszonyait. Ügyel a telek és épület tisztaságára, a hulladékok eltávolítására, a víz levezetésére. Megvizsgálja időnként az épület falait és helyiségeit. Figyelmet fordít annak a körülménynek állandó szemmel tartására, hogy az iskola falai eléggé szárazak-e, nincs-e egészségügyi szempontból valamilyen hiány a padozaton, az ablakokon. Figyel az osztálytermekre, folyosókra, lépcsőkre, mellékhelyiségekre, a tornatermekre, a játszó- és üdülőhelyekre. Állandó figyelemmel kíséri az iskola és a hozzátartozó helyiségek levegőjét. Annak minőségéről szükség esetén az iskolafelügyelő tisztiorvos útján a fővárosi bakteorológiai vagy vegyészeti intézettel elemező vizsgálatot végeztet. Ellenőrzi a fűtést, a szellőztetést, a világítást, az osztályokban a tanulók számát. A tél kezdetén tanulmányozza és megmagyarázza az intézet igazgatójának, tanerőinek, altisztai és fűtőszemélyzetének az iskola fűtési rendszerét, szellőző berendezését. Figyelemmel kell lennie az iskolapadokra és javaslatot kell tennie a tanulókon évenként végzett mérések alapján arról, hogy a padokban miként helyeztessenek el. Ellenőrzi, hogy a rosszul látó iskolásgyermeket eléggé jól világított helyre helyezték-e el a tanerők. Az iskolaorvos kötelességei közé tartozik továbbá az iskolaszerek, a falitáblák, faliképek, tankönyvek és irkák ellenőrzése egészségügyi szempontból. Gondot kell fordítania arra, hogy az „Egészségügyi szabályok”-at minden tanuló jól megértse és megtanulja. Ellenőrzi az iskola ivóvizét, gondoskodik szükség esetén a víz fertőtlenítéséről. Ha egészségügyi szempontból hiányokat vagy hibákat talál, az iskolaorvos figyelmezteti az intézet igazgatóját és a hibák megszüntetése, valamint a hiányok pótlása érdekében javaslatot terjeszt a tisztifőorvosi hivatal elé. Az iskola egészségügye érdekében teljesített munkájáról az iskolaorvos jegyzéket vezet, amelybe pontosan feljegyzi a végrehajtott vizsgálatok eredményét. A szükséges átalakításokra, javításokra vagy tisztogatásokra vonatkozó javaslatait szóbelileg az igazgató elé terjeszti, aki ezeket a javaslatokat írásba foglalva, –halaszthatatlan esetben azonnal, egyébként legkésőbb május 1-éig a tanács közoktatási ügyosztálya, vagy az illetékes kerületi elöljáróság vezetőjénél benyújtja.

Az iskolaorvos minden iskolaév elején az összes tanulókat az intézet helyiségeiben egyénileg megvizsgálni tartozik. Erre a vizsgálatra a tanulók egyenként jelennek meg az orvos előtt és a vizsgálatnál jelen lehet a tanuló szülője vagy annak helyettese. A segédkező iskolanővérnek minden körülmények között jelen kell lennie. A vizsgálatról az iskolaorvos egészségi törzslapot vezet, amelybe a tanulók állapotára vonatkozó észrevételeit feljegyzi. Az orvos köteles a tanuló összes szerveire kiterjedő vizsgálatot végezni, kellő gyengédséggel és tapintattal. A szükséghez képest tüzetesebb vizsgálatot is eszközöl. Az igazgató írásbelileg előre értesíti a szülőket arról, hogy orvosi vizsgálat lesz és erre őket meghívja. Az orvos különös gonddal tartozik megvizsgálni minden tanuló légzőszervét és szívét. Szükség esetén a szülőket a gyermek gyógykezelésére szólítja fel. Megvizsgálja az iskolaorvos a tanulót arra nézve is, vajjon nem szenved-e gümőkórban. Ha egyes tanulóknál bármiféle ragályos fertőzöttség gyanúja forog fenn, az igazgatónak megadja a tanácsot, hogy milyen eljárást kövessen. Megvizsgálja az orvos a tanuló gerincoszlopát is, hogy esetleges elgörbülését felismerje és a tanuló ülésére és testgyakorlására vonatkozóan tanácsot adhasson. Figyelemmel kell lennie a tanuló fizikai és ideges állapotára, esetleges hebegésére, dadogására vagy erre való hajlandóságára. Meg kell vizsgálni a két szemet is együtt és külön-külön. A vizsgálat eredményéhez képest a tanulót szükség esetén szemorvoshoz utasítja, aki a vizsgálat eredményét köteles rávezetni az egészségi törzslapra. A fénytörési rendellenességeket dioptriában fejezi ki és a tanuló részére megfelelő szemüveget rendel. Az orvosnak év közben is figyelemmel kell lennie a tanulók szemére. Éppen ezért állandóan figyelnie kell a rajzolás és az írásgyakorlatok alatt a tanuló testtartását és meg kell vizsgálnia a hibás tartású szemének látóképességét. De meg kell vizsgálnia az iskolaorvosnak a tanuló hallószervét is és figyelemmel kell lennie arra, vajjon a fülön vagy a fülben nincsenek-e kóros folyamatok. Minden figyelmetlen és szórakozott tanulót megkülönböztetett vizsgálatban kell részesítenie az iskolaorvosnak, vajjon nincs-e valami baj a gyermek hallószervében.

Erősen hangsúlyozza a szabályzat a fogak megvizsgálásának és állandó szemmel tartásának jelentőségét. Minden évben meg kell vizsgálni valamennyi iskolásgyermek fogazatát. A rendetlen fogú vagy beteg fogazatú tanulót az orvos felvilágosítja és felszólítja arra, hogy megfelelő orvosi segítséget keressen. A vagyontalan tanulókat az iskolai fogorvoshoz küldi és egyben a száj tisztántartására tanácsot ad. Alaposan meg kell vizsgálni az iskolaorvosnak a hajzatot és a bőrt is a gyermekeken. Figyelemmel kell lennie arra, vajjon nincs-e valamelyik tanulónak ragályos hajbetegsége vagy bőrbetegsége. Az isjcolafelületében az iskolaorvosnak rendelőszobája van, ahol hetenként egyszer, legalább két órán át rendelési vagy megbeszélési órákat tart, amelyeken a szülőket a kívánalmakról felvilágosítja, a tanulók gyógykezelését irányítja és a melléje beosztott iskolanővérnek részletes utasításokat ad. Figyelemmel kíséri az év közben mulasztó gyermekek távolmaradásának az okait. Ha alapos gyanú támad arra nézve, hogy a beteg tanuló megfelelő házi orvosi gondviselés hiányában fertőző anyagot hozhat az iskolába, az igazgató beleegyezésével a beteget lakásán az iskolanővérrel felkeresteti és úgy betegségének minőségét, mint elkülönítési módját megvizsgálja és tapasztalatairól jelentést tesz. Ha az iskolaorvosnak gyanúja van, hogy valamely tanuló egészségtelen lakásban lakik és kellő gondozásban nem részesül, vagy célszerűtlenül táplálkozik, akkor az iskolanővért a tanuló lakására küldi, hogy a szülőket az egészségügyi követelményekre kioktassa. Időnként ellenőrzi a gyermekeket, vajjon fürödnek-e rendszeresen. Az év elején megejtett vizsgálat alapján az iskolaorvos összegezi azoknak a tanulóknak a névsorát, akik gyengeelméjűségben, beszédhibában, gümőkórban, nagyfokú vérszegénységben, fejlődési hiányokban, görvély- vagy angolkórban szenvednek. Ezeknek a gyermekeknek külön iskoláztatására vonatkozóan

az iskola igazgatója tesz előterjesztést a tanács közoktatási ügyosztályához. Az iskolaorvosok és szakorvosok vizsgálataikat minden év december 1-ig kötelesek befejezni és a működésükről készített statisztikai kimutatást december 10.-éig az igazgatónak bemutatni, aki azt legkésőbb december 20.-áig beküldeni tartozik a tisztifőorvosi hivatalba. Az iskolaév végével az iskolaorvosok kimerítő jelentést tesznek munkálkodásukról és annak eredményéről a tantestületi értekezleteken. Ezt a jelentést az iskolaigazgató nyolc nap alatt beküldi a tisztifőorvosi hivatalba beosztott felügyelő iskolaorvosnak.

A 62 iskolaorvosi rendelőn kívül 6 szakorvosi, 8 fogászati rendelőintézet és egy Röntgenlaboratórium áll a gyermekegészségügy szolgálatában. A szakorvosi rendelőkben a szem-, fül-, orr-, gége-, ideg- és bőrbajokban szenvedő, valamint Orthopäda kezelést igénylő iskolás gyermekek kapnak szakorvosi kezelést. A fogorvosi rendelőkben a községi iskolák vagyon-mentes növendékei ingyenes fogkezelésben részesülnek.

Az iskolaorvosi intézmény személyzete az elmúlt évben 63 iskolaorvosból, 15 szakorvosból, 17 fogorvosból, 62 iskolánővérből (gondozónővér) és 15 szakorvosi, illetőleg fogorvosi asszisztensből állott. Az orvosi rendelők felszerelése évről-évre tökéletesedik. A gyógyszerellátás, amelyet a községi műszerüzem szállít, teljesen kifogástalan. Az elmúlt tanévben 71.329 gyermeket vettek gondozás alá az iskolaorvosok. Az iskolaorvosi rendelőkben betegvizsgálatra jelentkezett 19.545 tanuló, tehát az iskolásgyermekek 27 százaléka. Tüdőbeteg volt 4692 tanuló, vagyis 6,5 százalék, ide azonban csak a könnyebb lefolyású hurutos megbetegedéseket számítják, mivel a lázas, fertőző tuberkulotikus gyermekeket a kerületi tisztviselő orvos minden esetben kitiltja az iskolából.

GYÓGYTORNA- TANFOLYAMOK

A főváros tanácsa az iskolaorvosi intézmény hatáskörébe utalta a gyógytorna-tanfolyamok ellenőrzését is, amit két iskolaorvos lát el. A székesfőváros ugyanis az 1928-ik évben 43 gyógytorna-tanfolyamot tartott fenn. A tanfolyam növendékeit elsősorban a tanfolyamot vezető tanárok és iskolaorvosok, majd a tanfolyamot ellenőrző szakorvosok válogatták ki. A gyógytorna-tanfolyamokat a főváros tanácsa már 1915-ben bevezette a gerincelferdülésre hajlamos vagy nagyfokú testi gyengeségben szenvedő tanulók részére. Ezeknek a gyógytorna-tanfolyamoknak száma évről-évre szaporodott. A tanács az 1927/28. tanév első felében a székesfőváros iskoláiban működő gyógytorna-tanfolyamokat az iskolaegészségügyi intézménybe kapcsolta és ezeknek a tanfolyamoknak orvosi szempontból való irányítását, felügyeletét és ellenőrzését a tisztifőorvosi hivatalra bízta. A tanácsi határozat alapján a tisztifőorvosi hivatal Dollinger Béla dr. egyetemi tanárt bízta meg azzal, hogy a gyógytorna-tanfolyamok átvizsgálását, állandó ellenőrzését és a legmodernebb orvosi irányelvek szerint való szervezését végezze.

Az elmúlt évben egyébként jelentős újítás történt a tanulók egészségügyének fejlesztése érdekében. Az iskolaegészségügyi intézmény kereteibe ugyanis bevonta a főváros tanácsa a kiseddóvókat is, úgy hogy ma, Budapesten a gyermekek egészségügyi ellenőrzése nagyrészt már a harmadik életévtől kezdődik. Minthogy a csecsemővédelmet és ellenőrzést a harmadik életévig az Országos Stefánia-Szövetség gyakorolja, összeköttetést teremtettek a Stefánia-Szövetség és az iskolaorvosi munka között. A megindított tárgyalások során megállapodás jött létre, amelynek értelmében a Stefánia-Szövetség beleegyezését adta ahhoz, hogy a csecsemővédelmi törzslapokat az iskolaorvosok kívánatra megkaphassák.

Az iskolaorvosi intézmény működésének nagy jelentőségéről és eredményességéről

szolgáljanak bizonyosságul a következő adatok, amelyek a múlt tanév első félélesztendejéről szólnak.

Az iskolaorvosok 81.822 tanuló közül 77.110 tanulóról állítottak ki egyéni törzslapot részletes vizsgálat alapján. A tanulók egyéni vizsgálatain kívül megvizsgálták az iskolaorvosok a rendelőórákon jelentkező tanulókat is, amivel összesen 98.632 vizsgálatot végeztek. A megvizsgált tanulók közül beteg volt 39.610, egészséges 47.504. A szakorvoshoz küldött tanulók száma elérte a 15.787-et. Ebből szemészetre 5485, fülészetre 1731, orr-, torokgyógyászatra 2672, ideggyógyászatra 1544, bőrgyógyászatra 1046, testgyógyászatra 2949 tanulót küldtek. A tüdőbeteg gondozó-intézetben való megvizsgálásra 3059 tanulót utasítottak. A tanulók között előfordult fertőző betegségek száma 2158 volt. Ebből vörheny 301, kanyaró 741, bárányhimlő 203, roncsló toroklob 362, szamárköhögés 268, egyéb (tífusz, vérhas, fültőmirigylob, stb.) 279 esetben fordult elő. A tanulók közül szembaja volt 6799-nek, fülbaja 2792-nek, tüdőbajos 7118 tanuló, szívbajos 2187, idegbajos 3318 tanuló volt. Hibásbeszédű volt 1206 gyermek. Rossztáplált vagy vérszegény beteg volt 22.983, tetves volt 2805. A 17 iskola fogorvos 12.256 tanulót vizsgált meg. Ezeknek kétharmadát fogbetegnek találták. 9619 gyermeknek a fogát plombálták be, 49 esetben műtétet végeztek. Az összes tömések száma 15.047.

ISKOLANŐVÉRI INTÉZMÉNY

szintén jelentős része annak a filantrópikus munkának, amit a fővárosi iskolák végeznek. Az iskolanővér feladata felkeresni lakásukon a szülőket és a gondozókat mindazokban az esetekben, amikor a tanuló az iskolaorvos által megállapított betegség ellenére a szülők hanyagsága, tudatlansága, vagy szűkös anyagi körülményei következtében megfelelő gyógykezelésben nem részesül. Az iskolanővér a szülők közönyösségét, felületességét jóindulattal leküzdeni igyekszik, ráveszi őket az orvos tanácsainak betartására, esetleg a gyermekvédelmi intézmények támogatásával elősegíti a szükséges gyógyszerek és gyógyeszközök megszerzését. Az iskolanővér felkeresi a tanuló családi otthonát, valahányszor a gyermek feltűnően piszkos, férges, hiányos ruházatú vagy rossztáplált. A szülőket felvilágosítja a tisztatlanság hátrányáról, a férgek kártékony hatásáról és tanácsot ad a kipusztításra. Ha a lakás is férges, akkor Tí fertőtlenítő intézet igénybevétele ajánlja. A hiányos ruházatkodás vagy táplálkozás megszüntetése érdekében az iskolaorvos és az igazgató tudtával javaslatot tesz az iskolanővéri intézmény központjának. Felvilágosítja a szülőket a lakás egészségügyéről, fűtésről, világításról, szellőztetésről, tisztogatásról, fűrésztésről, szóval mindarról, ami a tanuló otthonának higiénijával összefüggésben van. Ha a szülők nem tudják gyermekeiket kezelőorvoshoz vinni, a szülők engedélye alapján a gyermeket elvezeti a kezelőorvoshoz, onnan visszakíséri a szülő lakására és közli az orvosi utasításokat. Az iskolanővér eljárása alkalmával szerzett tapasztalatait és benyomásait feljegyzi jegyzőkönyvébe és jegyzetét a szükséges intézkedések foganatosítása céljából átadja az iskolaorvosnak.

Az iskolanővér feladatkörének második része az iskolaorvos melletti állandó segédkezés. A vizsgálatnál megkönnyíti az iskolaorvos munkáját, kitölti a törzslapoknak a családi körülményekre vonatkozó rovatait, a szükséges méréseket már az orvosi vizsgálat előtt elvégzi és az orvos által mondott adatokat bevezeti a törzslapokra.

Kezdetben két különálló intézmény volt az iskolanővéri és az iskolai gondozónővéri intézmény. Az iskolanővérek ugyanis régebben kizárólag a gyermekvédelem terén működtek, a gondozónővérek viszont csak az egészségügyi szolgálatot látták el. A tanács 1927. évi

december 6-án, 58.943/1927–VII. szám alatt hozott tanácsi határozatával egyesítette közös létszámban az iskolanővéreket és az iskolai gondozónővéreket. Egyben szabályozta az iskolanővérek szolgálati viszonyait és kimondotta, hogy iskolanővér lehet minden elemi iskolai tanítónő, vagy óvónő, vagy olyan nő, akinek érettségi bizonyítványa van. Iskolanővér lehet az a nő is, aki a polgárig vagy a középiskola négy osztályát elvégezte és sikerrel végezte a székesfőváros által rendezett védőnői vagy gondozónővéri tanfolyamot. Az iskolanővéri intézmény megindulásakor 12 iskolanővér működött. 1928 február elsején a közoktatási ügyosztály még öt tanítónőt osztott be iskolanővéri munkára. Hárman a központban dolgoztak, egyik iskolanővér az 5 otthon látogatását és felügyeletét végezte, 13 iskolanővér körzeti beosztást kapott, ezeknek a munkájába kapcsolódott bele az iskolaorvosok mellé beosztott 62 iskolanővér. Így azután az iskolásgyermek gondozása rendkívül intenzívvé vált. De egyben óriási munkát is jelentett a központra nézve az anyagi eszközök megszerzése és a szociális kérdések megoldása.

Az iskolanővérek az összekötő kapocs a szülői ház és az iskola között. Melegszívű és megértő lelkek, akik naponként tompítják az egyes társadalmi osztályok között fennálló ellentéteket. De összekötő kapcsok az iskolanővérek az egyes gyermekvédelmi szervek és a gyermekek között. Felkutatják, megkeresik a segélyforrásokat, ahol a gyermek orvoslást találhat, szociális, egészségügyi vagy erkölcsi szükségleteire. És abban az esetben, ha a maga hatáskörében célt nem érhet el, a központhoz fordul segítségért, amely reprezentatív erejével hatályos közbenjáró szokott lenni a hatóságoknál és más illetékes intézményeknél. Az 1928/29. tanévben például 3588 környezettanulmányt végeztek az iskolanővérek, körzeten kívüli tanulmányt pedig 3413-at. Erkölcsi támogatásban részesült az iskolanővérek révén 318 gyermek. Családi gondozáshoz jutott 156. Intézetben nyert elhelyezést 41, javítóintézetben talált elhelyezést 28, a gyermekrendőrséget vette igénybe 64, a fiatakorúak felügyelő hatóságához került 24 gyermek. Anyagi támogatásban részesítettek 8096 iskolásgyermeket. Ezek közül fővárosi menhelysegélyt 19, pénzbeli segélyt kapott 113, cipőt kapott 2379, ruhaneműt kapott 4384, élelmiszersegélyben részesült 45, ingyen ebédet kapott 125. kedvezményes tejutalványt kapott 219, tankönyvet kapott 20, szemüveget kapott 115, külföldi üdültetésben részesült 32 stb.

Az iskolanővéri intézmény 1928. évi működéséről még a következő adatokat kell felsorolni. Az 1928/29. tanévben karácsonykor fényes ünnepség keretében, hatalmas gyermekfelruházási akciót bonyolítottak le. A felruházási akciót fényes karácsonyi ünnepséggel nyitották meg, Horthy Miklósné, a kormányzó nejeinek védnöksége alatt. Ezt még hét nyilvános ruhakiosztás követte. Az iskolanővérek ingyen villamosjegyeket eszközöltek ki a szakorvosi rendelőbe járó tanulók részére. A gyermekotthonokat fenntartó hölgybizottság az egész farsangon át, hetenként egyszer, táncdelutánt rendezett, sőt két nagy táncestélyt is rendezett, amelynek tiszta jövedelmét a gyermekotthonok fenntartására fordították. Három gyermekotthonhoz még kettőt nyitottak meg, egyiket Horthy Miklósné, a kormányzó nejeinek, a másikat Vass népjóléti miniszter hozzájárulásával, akik 50-50 gyermek tartásdíját vállalták.

Rendkívül figyelemreméltó az a jelentés, amelyet az iskolanővéri intézmény tagjai készítettek az említett tanévben végzett működésük eredményéről. Ebben a jelentésben az iskolanővérek különböző megszívlelésre méltó tanácsokat adnak és sok jogos kívánást sorakoztatnak fel. Így például javasolják, hogy a 2-6 éves gyermekek részére minél több gyermekotthon állíttassék fel, amelyekben el lehetne helyezni mindazokat a gyermekeket, akiknek anyja munkába jár és akiknek őrzésére iskolás gyermeket használnak fel. Kérve kéri az iskolanővéri intézmény „az ideális napközi-otthonok” beállítását, nemcsak az

elemi, hanem a polgári iskolás gyermekek részére is. Ezeket a napközi-otthonokat nem az iskolaépületekben, hanem külön e célra épült helyiségekben kellene elhelyezni, akár barakk-helyiségben is, kerttel, játszóudvarral, fürdővel felszerelve, ahol a gyermekek, családokba beosztva, húszanként állnának egy-egy vezető alatt. Egyelőre a külső kerületekben, próbaként kellene ilyen ideális napközi-otthonokat felállítani és berendezésük és fenntartásuk költségeinek előteremtése érdekében megmozgatni a társadalmi erőket. E napközi-otthonok hivatása volna az ifjúság nevelése, amit a tanterv és a tanterem túlszűfoaltsága miatt nem tud elvégezni az iskola és amit a súlyos anyagi viszonyok, a kultúráltság hiánya miatt nem tud megadni a család. A napközi-otthon látogatását kötelezővé kell tenni minden olyan gyermek számára, akiről az iskolanővér megállapítja, hogy akár lakásviszonyai, akár erkölcsi foglalkozásai, akár szüleinek elfoglaltsága miatt arra rászorul. Az iskolanővéri intézmény tagjai kérve-kérik a tantestületeket, hogy a tankönyveket ne változtassák olyan gyakran és ne használjanak kerületenként más-más könyveket a főváros területén. A tankönyvek drágasága a mai nehéz viszonyok között elviselhetetlenül nagy terhet ró a szülőkre és a tankönyvek minden évben való megváltoztatása lehetetlenné teszi, hogy az iskola minden évben minden rászoruló gyermeknek könyvet tudjon adni.

A tüdőcsúcsshurut nagymérvű pusztításai miatt szükségesnek tartja az iskolanővéri intézmény a tejakció nagyobbarányú kibővítését. Kérik az iskolanővérek, hogy minden rászoruló gyermek kapjon ebédet. Kérik, hogy a felruházási akció kiegészítéseként, indokolt esetekben, talpalási segínyt utaljanak ki. Így lehetne ugyanis a gyermekek kinőtt cipőit felhasználni a kisebbek részére és ilyen módon 4eget csökkenteni az iskolai mulasztók számát. Az iskolanővérek azt tapasztalják, hogy a piacok, vásárterek közelében lakó gyermekek között sokkal nagyobbarányú az erkölcsi züllés, mint másutt, mert itt igen sok rosszra vezető alkalom kínálkozik a gyermek számára. Ezen az bajon az utcai gyermekőrség felállításával lehetne segíteni, amelynek feladata volna az, hogy a nyilvános tereken, a piacokon, a mozik környékén és a biciklikölcsönző helyeken szemmelartsa a gyermekeket. Gondot kell fordítani a gyermekek vasárnap délutáni szórakoztatására, mesedélutánokkal, megfelelő mozielőadásokkal és gyermekdarabok előadásával. Az iparostanonciskolákat ki kell bővíteni munkaiskolákkal, mert a nagyobb üzemekben dolgozó gyermekek munkahelyeiken csak egyoldalú kiképzést kapnak. Ingyen gyógyszeralap létesítését is kérik az iskolanővérek, mert több olyan eset fordult elő, hogy a szülő nem kaphatott szegénységi bizonyítványt, viszont kellő anyagi eszközök hiányában, az előírt orvosszert nem tudta elkészíttetni.

Az iskolanővéri intézmény munkája révén sikerült úgy a fővárosnál, mint az államnál állandó segítőforrásokat teremteni. Az elmúlt év telén 8500 gyermeket ruháztak fel abból az összegből, amit az iskolanővérek gyűjtöttek össze. A főváros szociálpolitikai ügyosztálya 163.000 pengőt, a kormányzóné öföméltsága 8000 pengőt, a Magyar Nők Szent Korona-Szövetsége 4000 pengőt adott felruházási célokra, de összegyűjtöttek még a gyermekotthonok fenntartására 16.000 pengőt, tejakcióra 18.000 pengőt, gyermeknyaraltatásra 7000 pengőt, fővárosi menhelysegélyre 2000 pengőt és különféle más segélyekre 8000 pengőt. Összesen tehát az iskolanővérek által egy év alatt, gyermekjóléti célokra fordított összegek 223.000 pengőt tesznek ki. Az iskolanővéri intézmény élén Krén Margit vezetőiskolanővér áll, aki mellett 3 központi beosztású iskolanővér teljesít szolgálatot, 13 körzeti iskolanővér működik a körzetekben, 62 iskolanővér pedig az iskolaorvosok mellett gondozónővéri teendőkre van beosztva. Így tehát az iskolanővérek száma 79. Az iskolanővéri intézmény kétségkívül legjelentősebb tényezője a gyermekvédelmi munka általános és hatályos végrehajtásának.

ERDEI ISKOLA, TEJAKCIÓ, CSUKÁMÁJOLAJ-AKCIÓ

A fővárosi iskolák filantrópikus intézményei között az erdei iskola intézményét is meg kell még említenünk. Erdei iskola felállítását a főváros a gyermeknyaraltatási akció tapasztalatai alapján határozta el. Egyelőre csak egy erdei iskola felállításáról van szó. Ez az iskola a svábhegyi Lederer-telepen épül. Egy tízholdas véderdő közepén két villaépülete van a fővárosnak, ez lenne az internátus a tüdőbeteg gyermekek számára. Külön négytantermet iskolaépületet kell még itt építeni, de egyelőre még elő kell teremteni a szükséges fedezetet.

A tejakció 1928 telén szélesedett ki minden irányban. A székesfőváros tanácsa, az Országos Stefánia-Szövetség szerveinek igénybevételével, az 1927-ik esztendőben is fenn-tartotta a főváros területén lakó szegénysorsú szoptatós anyák részére a tejakciót.

A csukamájolaj-akció^{is} egészen újkeletű. 1929-ben vezették^{be} ezt az akciót a főváros iskoláiba. A főváros évi 6000 pengőt fordít erre a célra. A szétosztást az iskolaorvos javaslata alapján a tanítótestület végzi.

*

Ezekben számolhatunk be azokról a filantrópikus intézményekről, amelyek a főváros iskoláival kapcsolatosan működnek. Beszámolásunk nem volna teljes, ha nem emlékeznénk meg arról a rengeteg pénzbeli segítségről, amelyet a szegény tanulók tankönyvek és írószerek beszerzésére kapnak. Az 1926/27. tanévben 24.100 pengőért 17.425, az 1927/28. tanévben 38.000 pengőért 27.810 tankönyvet szereztek be, de sok ingyenpéldányt szállítottak a kiadók is. Az elmúlt tanévben 13.900 pengővel, vagyis 10.385 példánnyal emelkedett a szegénysorsú tanulók tankönyveire költött összeg, illetve az ingyen kiosztott tankönyveknek a száma.

Azok az adatok, amelyeket itt a fővárosi iskolák filantrópikus intézményeiről felsorakoztattunk, ékes bizonyosságul szolgálhatnak arra, hogy a főváros tanácsa nagy hozzáértéssel, szociális kötelességtudással végzi feladatát, az autonómia, a főváros közgyűlése pedig nagy áldozatkészséggel siet előteremteni e hatalmas intézmények fenntartásához szükséges összegeket. Annak, aki az itt felsorolt adatokat alaposan szemügyre veszi, mindenképpőlött annak az iramnak a gyorsasága fog feltűnni, amellyel a főváros vezetősége a követelő erővel feltornyosuló szociális igények kielégítésére sietett. Néhány évvel ezelőtt még alig volt komoly, nagykiterjedésű filantrópikus intézménye a főváros iskoláinak. Majdnem valamennyi ilyen intézmény a háborút és a bolsevizmust követő időkben létesült. Az 1922-1927. esztendők közé esik valamennyi iskolai gyermekvédelmi intézménynek a megszervezése. És ezalatt a pár esztendő alatt is rohamos fejlődést mutat valamennyi gyermekvédelmi intézménye a székesfővárosnak. Mindenütt nagy áldozatkészség, úgy anyagiakban, mint a kötelességteljesítésben. Példás szervezés és példás rend az egész vonalon. Nemcsak hazai elismerés koronázza e gyermekvédelmi intézmények vezetőinek a munkásságát, hanem külföldi csodálat is. A Genfben székelő „értelmi együttműködés nemzetközi intézete” a kultuszminiszter útján üdvözölte a székesfőváros tanácsát, amely a világon először valósította meg a diákszálló intézményét és áldozatkészségéért a fővárosnak háláját fejezte ki. A milanoi egyetem a fővárosi diákszállók mintájára, a főváros tanácsa által megküldött szervezeti szabályzat alapján állítja fel az egyetem diákszállóját. De külföldi szakértők tanulmányozzák a magyarországi gyermeknyaraltatás intézményét is. Lélekemelő tudat, hogy Budapest székesfőváros, trianoni megnyomorításunk ellenére, nemcsak teljesíteni tudja súlyos gazdasági viszonyaink között megsokszorozódott szociális kötelezettségeit, hanem sok tekintetben példát is tud adni a külföldi metropolisoknak.